DEMOKRATIFREMME OG VALGOBSERVATION

Dette faktablad forklarer, hvordan Europa-Parlamentet bidrager til EU's støtte til demokratiet rundt om i verden, herunder gennem valgobservation, parlamentarisk kapacitetsopbygning, mægling, dialog, støtte til menneskerettighedsforkæmpere og samarbejde med partnerparlamenter. Den skitserer også EU's politiske ramme, finansielle instrumenter og værktøjer til foranstaltninger udadtil, der understøtter denne demokratistøtte. Det omfatter desuden en beskrivelse af Europa-Parlamentets rolle på dette område.

RETSGRUNDLAG

— Traktaten om Den Europæiske Union (TEU): I artikel 2 præciseres det, at EU bygger på grundlæggende værdier, herunder respekt for den menneskelige værdighed, frihed, demokrati, ligestilling, retsstaten og respekt for menneskerettighederne, og i artikel 21 fastsættes det, at EU's optræden på den internationale scene bygger på disse værdier.

— I henhold til artikel 205 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) skal EU's optræden på den internationale scene bygge på principperne i, forfølge målene for og gennemføres i overensstemmelse med de almindelige bestemmelser om Unionens optræden udadtil i afsnit V, kapitel 1, i TEU.

POLITISK RAMME OG POLITISKE VÆRKTØJER

EU's tilgang til demokrati supplerer dets arbejde til støtte for menneskerettighederne (faktablad 5.4.1). Tilgangen er baseret på verdenserklæringen om menneskerettigheder og andre internationale og regionale standarder om menneskerettigheder, demokratiske institutioner og valg. Siden 2015 har EU også baseret sin støtte til demokrati på 2030-dagsordenen for bæredygtig udvikling, navnlig mål 16 om ansvarlige institutioner og inkluderende og deltagerbaseret beslutningstagning samt mål 10 om at reducere uligheden.

Rådet vedtog den 17. november 2009 konklusioner om demokratistøtte i EU's eksterne forbindelser, der indeholdt en ny strategi for demokratistøtte, hvori der fokuseres på en landespecifik tilgang, øget sammenhæng og inddragelse af alle interessenter. Efterfølgende fremhævede Kommissionen i sin dagsorden for forandring fra 2011 vigtigheden af at støtte menneskerettigheder, demokrati og god regeringsførelse inden for rammerne af EU's udviklingspolitik. EU fandt i 2012 sammen om et sæt strategiske rammer for menneskerettigheder og demokrati og har siden da vedtaget tre handlingsplaner for rammernes gennemførelse. Efter det Arabiske Forår i 2011 ajourførte EU sin europæiske naboskabspolitik ved at indføre en »mere for mere«-tilgang, således at støtte blev koblet sammen med demokratisering og »velforankret demokrati«. Der blev opstillet incitamenter til de lande, der var villige til at gennemføre politiske reformer, herunder udbygget økonomisk integration, øget finansiel bistand, øget mobilitet for personer og adgang til EU's indre marked.

Rådet vedtog i oktober 2019 sine konklusioner om demokrati, hvori det bekræftede principperne fra konklusionerne fra 2009, samtidig med at det konstaterede nye problematikker, som EU vil skulle imødegå hurtigt og gennemgribende ved hjælp af eksterne tiltag, herunder:

— undergravningen af demokratiske processer og institutioner,

— ringe tillid til institutioner og politikere,

— indskrænkning af det demokratiske råderum for civilsamfundet,

— stigende antal krænkelser af menneskerettighederne og de grundlæggende frihedsrettigheder,

— manipulation ved hjælp af online-teknologier.

EU's tilsagn om at intensivere den demokratifremmende indsats blev understreget i EU's tredje handlingsplan for menneskerettigheder og demokrati, som Rådet vedtog i november 2020. Handlingsplanen, som fastlægger prioriteterne for perioden 2020-2024, integrerer demokratistøtte i fem indsatsområder, heraf et med overskriften "Opbygning af robuste, inklusive og demokratiske samfund". Rådet besluttede senere at forlænge handlingsplanen frem til 2027 for at tilpasse dens varighed til den flerårige finansielle ramme.

Rådet fremhævede civilsamfundets rolle i sine konklusioner fra 2012 med titlen »Demokratiets rødder og bæredygtig udvikling: EU's engagement i civilsamfundet på området eksterne forbindelser«. Rådets konklusioner af 19. juni 2017 om EU's udvekslinger med civilsamfundet på området eksterne forbindelser bekræftede på ny EU's engagement i et stærkt og robust civilsamfund som en afgørende metode til at støtte god regeringsførelse og retsstatsprincippet i ethvert demokrati.

Flere elementer i EU's politik, der er resultatet af et længere udviklingsforløb, vedrører både menneskerettighederne og de demokratiske principper. Dette omfatter landespecifikke strategier for menneskerettigheder og demokrati, som fastlægger de prioriterede indsatsområder og mål, som EU skal forfølge i partnerlandene. Det omfatter også klausuler om menneskerettigheder og demokrati i internationale aftaler, der gør det muligt for EU at suspendere handel eller samarbejde, hvis et land begår alvorlige krænkelser af menneskerettighederne og de demokratiske principper. Et andet element er et specifikt finansieringsinstrument til støtte for civilsamfundsaktører inden for demokrati og menneskerettigheder (se nedenfor).

Valgobservation er et centralt EU-værktøj til at støtte demokratisk udvikling i lande uden for EU, fremme menneskerettigheder og retsstatsprincippet samt bidrage til fredsopbygning og konfliktforebyggelse. EU's langtidsvalgobservationsmissioner vurderer begivenheder under hele valgprocessen. Værtslandet skal sende en invitation, inden en EU-valgobservationsmission kan udsendes. Langtidsobservatører begynder normalt deres arbejde to måneder før valget og følger hele valgprocessen frem til offentliggørelsen af de officielle resultater og klageprocedurer. Korttidsobservatører overvåger forløbet af selve valgdagen og stemmeoptællingen. Chefobservatøren er som regel et medlem af Europa-Parlamentet. Efter missionen offentliggør valgobservationsmissionen en endelig rapport med konklusioner og henstillinger, som udstikker retningslinjer for valgreform og indkredser mulig fremtidig

bistand fra EU. Ud over valgobservation kan EU yde teknisk og materiel valgbistand til partnerlande, forbedre vilkårene for demokratiske valg, øge statslige og ikke-statslige aktørers kapacitet og støtte nødvendige reformer under hensyntagen til hele valgcyklussen.

I december 2021 lancerede EU og dets medlemsstater initiativet Team Europe Democracy. Dette initiativ har til hensigt at forstærke virkningerne af demokratistøtte på verdensplan og består af tre søjler: forskning i politikker for demokratisk støtte og bedste praksis, et netværk i initiativets regi (på globalt plan), at stille ekspertise til rådighed om demokratiseringsstøtte på nationalt niveau.

EU og dets medlemsstater deltager også i multilaterale fora såsom FN, Europarådet og Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) for at fremme og beskytte demokratiet.

FINANSIERINGSINSTRUMENTER

EU's vigtigste finansieringsinstrumenter til støtte for demokrati i udlandet er instrumentet for naboskab, udviklingssamarbejde og internationalt samarbejde (NDICI) – et globalt Europa og instrumentet til førtiltrædelsesbistand (IPA III) 2021-2027. IPA III bistår EU-kandidatlande og potentielle kandidatlande med at opfylde de relevante kriterier for medlemskab. Instrumentet for et globalt Europa ("NDICI – et globalt Europa") finansierer geografiske programmer i de lande, der ikke er omfattet af IPA III, samt tematiske programmer med global rækkevidde. Dets generelle mål omfatter konsolidering, støtte og fremme af demokrati, retsstatsprincippet og respekt for menneskerettighederne. Det tematiske program om menneskerettigheder og demokrati fokuserer på civilsamfundsorganisationer og demokrati- og menneskerettighedsforkæmpere. Det har et foreløbigt budget på omkring 1,5 mia. EUR og opererer uafhængigt af samtykke fra partnerlandenes regeringer. Programmet finansierer også EU-valgobservationsmissioner og supplerende foranstaltninger vedrørende valg samt samarbejde med centrale internationale partnere inden for demokrati og menneskerettigheder.

I 2013 blev Den Europæiske Demokratifond oprettet. Fonden fungerer som en selvstændig, privatretlig fond og har til formål at støtte politiske aktører og civilsamfundsaktører, der tilstræber demokratisk forandring ved at yde skræddersyet finansiel bistand på en hurtig, fleksibel og ubureaukratisk måde med fokus på EU's østlige og sydlige naboskabsområder. Dens bestyrelse består af repræsentanter fra EU's medlemsstater og institutioner, herunder op til ni MEP'er, og andre eksperter.

EUROPA-PARLAMENTETS ROLLE

Europa-Parlamentet er den eneste EU-institution, der er direkte valgt af EU-borgerne, og er stærkt engageret i at fremme holdbare demokratier i hele verden. Parlamentet har fremhævet dette engagement i en række beslutninger. Hvert år vedtager Parlamentet en beslutning om menneskerettigheder og demokrati i verden og EU's politik på området, som analyserer de vigtigste udfordringer og resultater i EU's tilgang til demokratistøtte og fremsætter henstillinger for fremtiden. Den 9. november 2023 vedtog Parlamentet en henstilling med titlen "Styrkelse af retten

til deltagelse: legitimiteten og robustheden af valgprocesser i illiberale politiske systemer og autoritære regimer".

Parlamentet har også udviklet en række værktøjer til direkte deltagelse i den globale demokratistøtte. Det deltager løbende i valgobservationsaktiviteter og arbejder for at styrke legitimiteten af nationale valgprocesser og øge offentlighedens tillid til beskyttelsen af valgene og menneskerettighederne. Hvert år udsender det adskillige parlamentariske delegationer til at observere valg eller folkeafstemninger i lande uden for EU. Parlamentet kan beslutte at udsende sådanne delegationer af MEP'er på betingelse af, at valget afholdes på nationalt plan, at de nationale myndigheder har inviteret EU eller Europa-Parlamentet, og at der er en langtidsmission på stedet. Parlamentets delegationer er altid integreret i EU-valgobservationsmissionerne eller i de langtidsmissioner, som Kontoret for Demokratiske Institutioner og Menneskerettigheder under Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa foretager. Europa-Parlamentet høres om fastlæggelsen og planlægningen af EU-valgobservationsmissioner og om den opfølgende aktiviteter.

Med udgangspunkt i den samlede strategi for demokratistøtte knytter Europa-Parlamentet valgobservation sammen med supplerende aktiviteter, herunder tiltag op til valget og valgopfølgning, menneskerettighedsaktiviteter og initiativer til støtte for parlamentarisk arbejde. Der lægges særlig vægt på udvidelseslandene og Europas nabolande. Europa-Parlamentet hjælper parlamenter uden for EU med at styrke deres institutionelle kapacitet gennem konferencer og seminarer, fælles læringsprogrammer og studiebesøg for medlemmer og tjenestemænd samt stipendier til personale i parlamenter i lande uden for EU. Det støtter partnerparlamenter med at integrere menneskerettigheder i lovgivningen og skabe forbindelser til civilsamfundet. Parlamentet fremmer kapacitetsopbygning for personer, der kæmper for demokratiske forandringer, herunder menneskerettighedsforkæmpere, og fremmer mediefrihed og uafhængig journalistik. Parlamentets Sakharovpris for tankefrihed og Sakharovprismodtagernes aktiviteter er integreret i denne tilgang.

Parlamentets program for styrkelse af kvinders stilling er rettet mod kvindelige lovgivere ud fra både et fagligt og et personligt perspektiv. De vigtigste støttemodtagere er kvinder fra lande og regioner, som Parlamentets demokratigruppe har udpeget som prioriteter. Europa-Parlamentet yder også støtte og ekspertise inden for mægling og dialog gennem målrettede aktiviteter med partnerparlamenter og internationale arrangementer med fokus på mægling og konfliktforebyggelse. Jean Monnet-dialogen for fred og demokrati er et mæglingsværktøj, som Parlamentet har udviklet for at bringe politiske ledere sammen med henblik på at fremme kommunikation og konsensusopbygning mellem parterne. Programmet for unge politiske ledere er et af flagskibsinitiativerne, der har til formål at fremme dialog og forståelse blandt fremtidige ledere uden for EU og dermed bidrage til at opbygge tillid og fred. Parlamentets beslutning om opbygning af EU's kapacitet til konfliktforebyggelse og mægling, der blev vedtaget i marts 2019, anerkender betydningen af mæglings- og dialogprocesser og Parlamentets rolle heri.

Gruppen for Demokratistøtte og Valgkoordinering (DEG) yder politisk rådgivning i forbindelse med Parlamentets forskellige aktiviteter. Den består af 16 MEP'er, og formandskabet varetages i fællesskab af formændene for Parlamentets Udenrigsudvalg og Udviklingsudvalg. DEG træffer afgørelser om Europa-Parlamentets

valgobservationsmissioner og vedtager et årligt arbejdsprogram for de øvrige aktiviteter. DEG besluttede at prioritere fem lande og regioner i 2025 (Ukraine, Moldova, Armenien, det vestlige Balkan og Det Panafrikanske Parlament) og valgte at fokusere på følgende tematiske områder: aktiviteter i forløbene op til og efter valg, parlamentarisk mægling og dialog, menneskerettighedsaktioner, herunder Sakharov-prisfællesskabet og Sakharov-stipendiatprogrammet, og parlamenter og demokratisk innovation. I marts 2026 afholdt DEG en konference på højt plan under overskriften "Demokratistøttens fremtid" med fokus på aktuelle prioriteringer såsom finansiering af demokratistøtte, demokratisk modstandskraft og reaktioner på desinformation og autoritær indflydelse.

Parlamentet bidrager også til det globale parlamentariske samarbejde gennem sin observatørstatus i Den Interparlamentariske Union, som er et samlingspunkt for parlamenter fra hele verden.

Dette faktablad er udarbejdet af Europa-Parlamentets Enhed for Analyse af og Støtte til Eksterne Politikker. Yderligere oplysninger findes på webstedet for Gruppen for Demokratistøtte og Valgkoordinering.

Adrián ROMERO AVELLO
04/2026